

Nazim Cahangirov
Bakı Dövlət Sosial-İqtisadi Kolleci

AZƏRBAYCANDA ƏHALİNİN RİFAH SƏVİYYƏSİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNİN QIYMƏT ASPEKTLƏRİ

Məqalədə rifah səviyyəsi və onu xarakterizə edən parametrlər təhlil edilir. Həyat səviyyəsinin mahiyyətinə dair müxtəlif yanaşmalar verilir. İstehlakın dəyişməsi ilə qiymətin dəyişməsi arasındakı münasibət ifadə edilir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində əhalinin rifah səviyyəsinin təmin edilməsində qiymət amilinin rolu araşdırılır. Ümumi kreativ rifah anlayışının mahiyyəti açılır. Rifah səviyyəsini təşkil edən bloklar içərisində sağlamlıq (səhiyyə) və təhsil blokları ön plana çəkilir. Həyat standartlarının ölçülməsi, məqsədlər və araşdırma alətləri öyrənilir.

Mühüm sosial-bioloji varlıq olan insanın bütün dövrlərdə fəaliyyətinin əsas məqsədi tələbatlarını ödəməkdən ibarətdir. Bu baxımdan iqtisad elmi tarixində insan amili, onun tələbatları və maraqları həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə ki, klassik siyasi iqtisad məktəbinin görkəmli nümayəndəsi A.Smit 1776-cı ildə yazdığı “Xalqların sərvətinin təbiəti və səbəbləri haqqında tədqiqat” əsərində qeyd edir ki, ölkədə əhalinin əksəriyyətini təşkil edən işçilərin həyat şəraitinin yaxşılaşmasına səbəb olan bütün şərtlər cəmiyyət üçün faydalı sayılmalıdır. Təsədüfi deyildir ki, bütün iqtisadi sistemlər daha çox insanla bağlıdır. Məşhur iqtisadçı C.Helbreyt 1976-cı ildə işıq üzü görən “İqtisadi nəzəriyyə və cəmiyyətin məqsədi” əsərində yazır ki, insanların çox ehtiyac duyduğu şeylərlə onların maksimum tələbatını ödəməyə qadir olan sistem ən yaxşı iqtisadi sistem hesab edilir. Geniş bir anlayış olan tələbat isə özlüyündə tələb, təklif və qiymət kateqoriyaları ilə üzvi şəkildə bağlıdır.

Sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı sistemi və beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin genişləndiyi bir şəraitdə respublikamızda ardıcıl iqtisadi islahatların, o cümlədən qiymət islahatının aparılması, iqtisadi sistemin daima təkmilləşdirilməsi labüddür. Aparılan iqtisadi islahatların ana xətti, struktur və mexanizmi Azərbaycanın iqtisadi və sosial inkişafının tarixilik, millilik və dünyəvi standartlarına uyğun keyfiyyət dəyişmələri yolu ilə baş verməlidir. Əlbəttə, bu zəmində sosial inkişaf istiqamətlərinin meyar, göstərici və əsasları yaradılır.

Rifah səviyyəsi ölkə vətəndaşlarının əmtəə, xidmət, rahat və təhlükəsiz həyat tərzii ilə təmin olunmasıdır. Rifah səviyyəsi əhalinin həyat şəraitinin və tələbatlarının ödənilməsinin sosial-iqtisadi xarakteristikasıdır. BMT-nin tövsiyələrinə əsasən rifah səviyyəsi aşağıdakı elementlərin sistemini əks etdirir: sağlamlıq, o cümlədən demografik şərait, qidalanma, geyim, istehlak və yığım fondları; əmək şəraiti, məşğulluq, əməyin təşkili; təhsil o cümlədən savadlılıq; mənzil təminatı; sosial təminat; insan azadlıqları [1, s.10].

Məlumdur ki, ölkənin iqtisadi-sosial inkişaf səviyyəsi cəmiyyətin ümumi rifahını əsaslandırır. İqtisadiyyatın bir sistemdən digərinə keçidi həyatın bütün aspektlərinə öz təsirini göstərir. Transformasiyanın cəmiyyətin həyat səviyyəsinə təsiri daha güclü olur. Bu təsirin mənfi meyillərini aradan qaldırmaq üçün dövlət bir sıra tədbirlər həyata keçirməli, sosial rifahın aşağı düşməsinə yol verməməli, onun heç olmasa, müəyyən səviyyədə qorunub saxlanması məqsədilə tədbirlər həyata keçirməlidir. Müəyyən sosial siyasətin işlənilib həyata keçirilməsi zamanı əhalinin rifah səviyyəsinin öyrənilməsi, onu xarakterizə edən parametrlərin təhlili zərurətə çevrilir. Əhalinin həyat səviyyəsi müxtəlif parametrlərlə xarakterizə olunur. Bu parametrlərin hesablanması bir çox dayaq nöqtələri – limit göstəricilərdən istifadə edilir. Bu isə əhalinin rifahının müxtəlif aspektlərinin müəyyən aşağı sərhədə malik olması ilə bağlıdır [2, s.114].

Həyat səviyyəsi əhalinin rifah halını ölkənin iqtisadi artım səviyyəsinə müvafiq olaraq maddi cəhətdən xarakterizə edir. Həyat səviyyəsinin mahiyyətinin öyrənilməsinə iqtisadi ədəbiyyatlarda bir tərəfdən tələbatın ödənilməsi dərəcəsi kimi, digər tərəfdən istehlak olunmuş maddi və mənəvi nemətlər çoxluğu kimi baxılmışdır. Məsələn, akademik S.Şatalin həyat səviyyəsinin mahiyyətini

onun vahid göstərici “geniş istehlak fondu” kateqoriyası ilə ölçülməsini irəli sürmüşdür. Mürəkkəb iqtisadi kateqoriya olan həyat səviyyəsi geniş göstəricilər sistemi vasitəsilə müəyyən edilir.

Bazar iqtisadiyyatına transformasiya və rifah problemlərinin həlli müəyyən əksikliklər və vəhdətlər şəraitində baş verir. Əhalinin rifahının yüksəldilməsi və bölgü sistemində ədalətlik ilkin momentdə siyasətin aparıcı həlqəsi və islahatların son nəticəsi olaraq qiymətləndirilir. Məhz bu prinsip əmək haqqı, pensiya islahatları, yaşayış minimumu, əhalinin rifahının aşağı düşməsinə qarşı qoyulan mexanizmlərin tətbiqi elmi əsaslarla qoyulmuş metodoloji prinsiplərdir. Sosial-iqtisadi inkişafın sürətlənməsi strategiyası rifah problemlərinin yeni həll yollarını yaradır. O cümlədən gəlirlərin artması istehlakın həcmi və strukturunun yaxşılaşması, həmçinin təhsil, elm və mədəni tələbatın yüksəldilməsi mexanizmləri və resursları yaranır. Sosial mədəni sferanın rifahın əsas maddi bazası olan iqtisadi artım və həmçinin gəlirlər sosial problemlərin özünün yeni elmi və proqnozlaşma metodologiyasını yaradır [3, s.226].

Deməli, əhalinin rifahını təyin edən amil ölkənin iqtisadi inkişaf səviyyəsidir. Sosial göstəricilərə iqtisadi artımın həm nəticəsi, həm də iqtisadi artıma təsir edən amil kimi baxılmalıdır. Belə ki, ÜDM-in artımı ölkədə sosialyönümlü tədbirlər: maddi rifah, sosial sahələrin maliyyələşdirilməsi, ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin qorunması və aztəminatlı əhalinin sosial müdafiəsi üçün vəsait mənbəyidir. Ona görə də ÜDM artdıqca sosialyönümlü xərclərin maliyyələşdirilməsinə ayrılan vəsait artmaqda davam edir. Əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsini xarakterizə edən göstəricilərdən biri olan sərəncamda qalan real pul gəlirləri də davamlı olaraq artmışdır. ÜDM-in həcm göstəricisi ölkədə ümumi inkişafı əks etdirir, həyat səviyyəsi əsasən ÜDM-in hər nəfərə düşən həcmindən asılıdır.

Rifah səviyyəsinin təmin olunmasında qiymətlərin rolu

Məlumdur ki, bir sıra daxili və xarici amillərin təsiri altında qiymət səviyyəsi dəyişir bu da bəzi sosial-iqtisadi nəticələrə gətirib çıxarır. Ona görə də qiymət səviyyəsinin düzgün müəyyən edilməsinin xüsusi əhəmiyyəti vardır. Belə ki, iqtisadiyyatın bir sıra göstəriciləri bilavasitə qiymət və onun səviyyəsi ilə dəyişə bilər. Ümumi daxili məhsul və milli gəlir həcmələrinin müəyyən edilməsində qiymət səviyyəsi xüsusi rol oynayır. Qiymət səviyyəsinin ölçülməsinin zəruriliyi iki mühüm hadisə ilə bağlıdır. Birincisi, biz bilməliyik ki, hər hansı bir dövr ərzində qiymət səviyyəsi hansı tərzdə dəyişmişdir. Yəni biz bilməliyik ki, həmin dövrdə inflyasiya və ya deflyasiya hadisəsi hansı miqyasda baş vermişdir. İkincisi, ümumi daxili məhsul istehsalının artması və azalması hansı ki, pul formasında ifadə olunur, necə dəyişmişdir. Daha doğrusu, ÜDM və milli gəlirin həcmində dəyişməsi hansı səbəbdən meydana gəlmişdir. Qiymət indeksinin artmasını yoxsa, məhsul istehsalının artması nəticəsində və yaxud da əksinə.

Qiymət iqtisadi mexanizm kimi istehsal və istehlakın tarazlığını, onların dinamikasını və artım sürətlərini müəyyən edir. Qiymətlə istehlak arasında əlaqə birmənalıdır. Qiymətlə tələb-təklif və istehlak arasında olan birbaşa əlaqə tələb qanununun mahiyyətində və dinamikasında baş verir. Bu qanun son hədlər prinsipi əsasında formalaşır. Qiymətin çox aşağı olması həmin məhsulun təklifinin o qədər çox olmasına gətirir ki, alıcı bu əmtəə ilə təmin olunur. Bu əmtəə ilə qiymətin sonrakı dəyişməsi istehlaka təsir etmir. İstehlakın dəyişməsi ilə qiymətin dəyişməsi arasındakı münasibət belə ifadə edilir:

$$t_i = \Delta U / \Delta Q \cdot 100\%$$

Burada t_i - qiymət indeksi, U - istehlak, Q - qiymət.

Qiymətin 1% dəyişməsinin neçə faiz istehlak səviyyəsinə səbəb olduğunu göstərir. Əgər qiymət indeksi hər hansı i əmtəəsi üzrə vahiddən kiçikdirsə, $t_i < 1$ bu qiymətin 1% artımı şəraitində istehlakın 1%-dən aşağı düşməsinə göstərir [4, s.146].

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində əhalinin rifah səviyyəsinin təmin edilməsində qiymət amilinin təhlili, onun yeri və rolunun öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bütün iqtisadi sistemləri həmişə üç problem (məsələ) düşündürür. Birincisi, hansı məhsulu nə qədər istehsal etmək lazımdır, biz istehlak şeyləri istehsalına, yoxsa istehsal vasitələri istehsalına üstünlük verməliyik. İkincisi, həmin məhsulları necə istehsal etməliyik, hansı resurslar hesabına. Üçüncüsü, kim üçün istehsal etmək lazımdır. Daha doğrusu, milli məhsul ayrı-ayrı fərdlər və ailələr arasında necə bölünməlidir. Bütün

bu problemlər hamı üçün eynidir, lakin onlar müxtəlif yollarla həll olunurlar. Bazar iqtisadiyyatı sistemində həmin problemlərin həllini qiymət öz üzərinə götürür və bazarın digər atributları (gəlir, zərər) ilə yanaşı onu həll edir.

Cəmiyyətin maddi texniki bazasının təkmilləşdirilməsi elmin nailiyyətlərinin istehsalata, məişətə yol açması surətindən asılı olaraq kəmiyyət və keyfiyyət cəhətdən yeni xüsusiyyətlər, mahiyyətlərlə zənginləşirlər. Buna uyğun olaraq əhalinin rifah halı “yaşayış səviyyəsi”, “yaşayış keyfiyyəti”, “dövlət firavanlığı” adları daşımışlar. XX əsrin 70-ci illərində C. Helbreyt “Bolluq cəmiyyəti” əsərində cəmiyyətin ənənəvi tərəfinin reallığının nəzərə alınmasının zəruriliyini qeyd edirdi. Asudə vaxt, tamaşalara baxmaq imkanı, gözəllikdən zövq almaq və yaşayışın digər yüksək məqsədləri haqqında narahatçılıq hər bir adamın orta qidalandığı şəraitdə mümkündür. Kəsib ölkələrdə insan yaşayışının bütün tərkib hissəsini yalnız iqtisadi qayğılar kimi qəbul etmək olmaz, lakin iqtisadi qayğı yaşayışın praktiki olaraq böyük hissəsini əhatə edir. Burada yaşayışın kəmiyyət və keyfiyyət tərəflərinin cəmləşməsi zərurəti yaranır, “yaşayış keyfiyyəti”, artıq zəngin həyat, firavan həyat anlayışı yaranır və ona uyğun sosial siyasət tələb edir. Sosial siyasətin istiqamətlərini işləyib hazırlayarkən istifadə olunan mühüm sosial iqtisadi göstəricilərin əsasını iqtisadi inkişaf səviyyəsi ilə xarakterizə edilən və ölkə vətəndaşlarının böyük əksəriyyəti üçün normal hesab edilən əlamətlər nəzərə alınmalıdır [5, s.360].

Mühüm sosial standart olan həyat səviyyəsi bir sıra göstəricilər, o cümlədən iqtisadiyyatda işləyənlərin orta aylıq əmək haqqı, ay ərzində hər nəfərə düşən pul gəlirləri, ay ərzində hər nəfərə tələb edilən yaşayış minimumu və s. göstəricilər vasitəsilə xarakterizə edilir. Cəmiyyətin rifahının bu və ya digər aspektlərinin kəmiyyət və keyfiyyət xarakteristikası üçün yaşayış minimumunun hesablanması təkmilləşdirilməlidir.

Həyat səviyyəsini xarakterizə edən göstəricilərdən biri olan yaşayış minimumu əsasında həyatın dəyəri indeksi hesablanır. Həyatın dəyəri kateqoriyasından cəmiyyətin rifahının ümumiləşdirici göstəricisi kimi istifadə edilir. Həyatın dəyəri istehlak qiymətləri ilə istehlak strukturundan asılıdır və bu amillərə istehlak tələbinin dəyişməsi, bazar şəraitinin vəziyyəti və s. təsir göstərir. Həyatın dəyəri indeksi qiymətin əhalinin rifah səviyyəsinə təsirini əks etdirir. Bu məqsədlə qeyd olunmuş həyat səviyyəsinin, qiymətlərin dəyişməsi zamanı saxlanılması məqsədilə zəruri hesab edilən xərclər müqayisə olunur. Bu göstəriciləri hesablayan zaman əhalinin müəyyən qrupunun xərclər strukturuna müvafiq istehlakçı nemətləri təyin edir. Bu yığının dəyəri cari və baza qiymətlərində hesablanır, sonra isə bu kəmiyyətlər müqayisə olunur:

$$I_{hd} = yM_1 / yM_0$$

Burada yM_1 və yM_0 müvafiq olaraq cari və baza ilində yaşayış minimumudur. Deməli, həyatın dəyəri indeksi yaşayış minimumuna daxil olan məhsulların qiymətlər indeksini ifadə edir [6, s.383].

Ümumi kreativ rifah cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsini xarakterizə edir. Ümumi rifah amilləri kimi səhiyyənin səviyyəsi, təhsilin səviyyəsi və əhali gəlirləri götürülür. Rifah səviyyəsini təşkil edən bloklar içərisində sağlamlıq (səhiyyə) və təhsil blokları daha önəmli yer tutur. Ona görə də ümumi kreativ rifahı əhalinin təhsil səviyyəsi ilə sağlamlıq səviyyəsinin hasili kimi də hesablamaq olar. Təsədüfi deyildir ki, cəmiyyətin sosial-iqtisadi durumu məhz səhiyyə və təhsilin səviyyəsi ilə xarakterizə edilir. Əhalinin sağlamlığının təmin edilməsi dövlətin əsas vəzifələrindən biridir. Qeyd edim ki, hələ 1999-cu ildə “İcbari tibbi sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Təəssüf ki, bu qanunun həyata keçirilməsi gecikdirilir. İcbari tibbi sığorta əsasında ödənilən və dövlət təminatı verilən tibbi xidmətlər bütün vətəndaşlara bərabər təqdim edilir. İcbari tibbi sığortanın tətbiqi, hər şeydən əvvəl, səhiyyə sahəsində şəffaflığın təmin olunmasına, aztəminatlı ailələrin tibbi xidmətlərdən yararlanmasına imkan verir.

Rifah səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün dövlətin əlində bir sıra alətlər mövcuddur:

- artan dərəcəli vergiləndirmə;
- sosial müdafiə və işsizlik müavinətləri;
- kənd təsərrüfatı istehsalçıları dəstəkləmə siyasətləri;
- ödənişsiz və ya aşağı qiymətlərlə təhsil;
- səhiyyə, mənzil kimi ictimai infrastruktur investisiyaları və s [7].

Həyat standartları insanların gəlir səviyyəsi, yığımları, istehlak xərcləri tərkibində qeyri ərzaq mallarının xüsusi çəkisi, səhiyyə xidmətlərindən istifadə səviyyəsi və s. kimi olduqca fərqli amillərlə birbaşa əlaqəlidir. Ona görə də həyat standartları ölçülərkən müxtəlif məqsədlər meydana gəlir. Həyat standartlarını ölçmək üçün qoyulan məqsədlər və onlara uyğun istifadə alətləri aşağıdakı cədvəldə verilmişdir.

Həyat standartlarının ölçülməsi: məqsədlər və araşdırma alətləri.

Cədvəl 1

Məqsədlər	İndikatorlar	Alətlər
Fərdi və ev təsərrüfatlarının rifahının ölçülməsi		
səviyyələr, bölgü və korelyasiyalar	istehlak gəlir sərvət, yığım insan kapitalı antropometriya	ev təsərrüfatı sorgu anketi qiymət sorgu anketi
Siyasətin analizi		
dövlət xərclərindən proqramlarından faydalananlar dövlət xərclərinin proqramlarının təsiri təklif edilən xidmətlər xidmətlərin keyfiyyəti xidmətlərin qiyməti iqtisadi siyasətlərin effekti	xidmətlərdən istifadə xidmətləri və transfertləri alanlar xidmətlərin maliyyəsi siyasətlərin təsiri ən yaxın xidmətə olan məsafə təmin edilən xidmətlərin çeşidi işçi, büdcə digər daxilolmalar sektorlara xalis transfertlər	ev təsərrüfatı sorgu anketi ictimai sorgu anketi imkanlar sorgu anketi qiymətlər sorgu anketi
Determinantların müəyyənləşdirilməsi		
müşahidə edilən nəticələrin (səbəblərin) ortaya çıxma səbəbləri ev təsərrüfatlarının davranışına təsir edən amillər	ev təsərrüfatının tərkibi, insan kapitalı, rifah, əldə edilə bilən xidmətlər və s.	ev təsərrüfatı sorgu anketi ictimai sorgu anketi imkanlar sorgu anketi qiymətlər sorgu anketi

Mənbə: www.undp.org/content/dam/azerbaijan/docs/publications/sustainabledevelopment/ADtextbook/3.pdf

Cədvəldən göründüyü kimi həyat standartlarının ölçülməsi üçün ev təsərrüfatı sorgu anketi, qiymət-sorgu anketi, ictimai sorgu anketi və imkanlar sorgu anketindən istifadə edilir.

Sosial müdafiə problemləri geniş sosial-iqtisadi və təşkilati problemlərin qarşılıqlı əlaqəsi olmaqla tədqiqinin və tənzimlənməsinin bazar tipli modelində qiymətin dəyişməsi və onun formalaşmasının sosial müdafiəyə təsirinin ölçülməsi nəzəri və metodoloji aspektlər kəsb edir. Qiymətin iqtisadi amil, tənzimləmə obyektı və münasibətlər sistemi kimi tədqiqi ilə yanaşı onun sosial müdafiə amili olaraq geniş miqyasda öyrənilməsi mövcud iqtisad elmində və konseptual idarəetmə sisteminə xüsusi yer tutur. Ölkənin iqtisadi və sosial həyatında müşahidə olunan müsbət meyilləri daha da möhkəmləndirmək, əhəlinin rifah halının yaxşılaşdırılması və yoxsulluğun səviyyəsinin azaldılması sahəsində müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi davam etdirilməlidir. Belə ki, iqtisadiyyatın bütün sahələrində, o cümlədən səhiyyədə, təhsildə və kənd təsərrüfatında əlverişli rəqabət mühiti yaradılmalıdır. Sosial-iqtisadi problem olan inhisarçılığın qarşısı alınmalı və qiymət intizamına nəzarət gücləndirilməlidir.

Açar sözlər: rifah səviyyəsi, qiymət indeksi, həyatın dəyəri, ümumi kreativ rifah, sosial-iqtisadi inkişaf

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Rəsulov F., İbadoğlu Q. İqtisadiyyatın əsasları. Bakı: Elm nəşriyyatı, 2004, 200 s.
2. Nağıyev Ə.T., Mütəllibova V.A. Sosial inkişafın iqtisadi parametrləri. Bakı: Səda, 2003
3. Əlirzayev Ə.Q., Əlirzayev E.Ə. Azərbaycanın sosial-iqtisadi problemləri, konseptual yanaşma, maliyyə-büdcə və sahələrarası proqnozlaşma mexanizmləri. Monoqrafiya. Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, 2012, 584 s.
4. Əlirzayev Ə.Q. İslahatlar və sürətlənmə strategiyası şəraitində Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf problemləri. Təcrübə, meyillər və perspektiv istiqamətlər. Bakı: Adiloğlu, 2005, 538 s.
5. Əsgərov A.M. İqtisadiyyatın formalaşması, idarəedilməsi və keyfiyyətli, layiqli, zəngin həyat tərzinin yüksəldilməsinin spesifik Azərbaycan variantları // AMEA İqtisadiyyat institutu. Elmi əsərlər, № 4, 2014
6. Cahangirov N.X. Yaşayış minimumunun mühüm sosial indikator kimi təkmilləşdirilməsi // AMEA İqtisadiyyat institutu. Elmi əsərlər, № 4, 2014
7. Rifah-proqramı www.mediaform.az/.../Real-n.
8. www.undp.org/content/dam/azerbaijan/docs/publications/sustainabledevelopment/ADtextbook/3.pdf.

Назим Джахангиров

**ЦЕНОВЫЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ БЛАГОСОСТОЯНИЯ
НАСЕЛЕНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ**

Резюме

В статье анализируется уровень благосостояния и характеризующие его параметры. Анализируются различные к сущности подходы уровня жизни. Выражается отношение между изменением потребления и изменением цен. Исследуется роль ценового фактора в обеспечении высокого уровня благосостояния населения в условиях рыночной экономики. Раскрывается сущность понятия общее креативное благосостояние. Среди блоков, образующих уровень благосостояния, на первый план выдвигаются блоки здоровье и образование. Изучаются измерение жизненных стандартов, цели и инструменты исследования.

Ключевые слова: уровень благосостояния; ценовой индекс; ценность жизни; общее креативное благосостояние; социально-экономическое развитие.

Nazim Jahangirov

**EVALUATION ASPECTS OF IMPROVEMENT OF
THE WELL-BEING OF AZERBAIJAN POPULATION**

Summary

The level of well-being and the parameters characterizing it are analyzed in the article. Different approaches on the essence of life level are given. The relation between change of consumption and change of price is expressed. The role of the price factor in ensuring of the well-being of population in market economy conditions is researched. The essence of the conception of common creative well-being is opened. Among the blocks forming the standard of well-being, the blocks of health (healthcare) and education are put in the forefront. Life standards measurement, objectives and tools of the research are studied.

Keywords: level of well-being, price index, life value, common creative well-being, social-economic development